

ИЗВЈЕШТАЈ о оцјени урађене докторске дисертације

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

- 1) 16.10.2017. године; Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци
- 2) Именована је Комисија у следећем саставу:
 - а) Др Ненад Сузић, редовни професор, Педагогија, Општа педагогија, Методика васпитно-образовног рада, запослен на Филозофском факултету у Бањој Луци, председник;
 - б) Др Бране Микановић, ванредни професор, Педагогија, Општа педагогија, запослен на Филозофском факултету у Бањој Луци, члан и
 - в) Милан Матијевић, редовни професор, биран на предметима Дидактика и Методика наставних предмета у подручју друштвених знаности, Учитељски факултет Свеучилишта у Загребу, члан.

- 1) Навести датум и орган који је именовао комисију;
- 2) Навести састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, научно-наставног звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање и назива универзитета/факултета/института на којем је члан комисије запослен.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

- 1) Аид (Бећир) Булић,
- 2) 27.08.1982. године: Тузла, Босна и Херцеговина;
- 3) Универзитет у Сарајеву, Филозофски факултет; Постдипломски студиј из педагогије; Магистар педагошких знаности;
- 4) Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву, „Реформа образовања и промјена школског понашања: Стилски рјешавања конфликта као резултат учења по моделу“, 27.03.2012. године
- 5) Педагогија,
- 6) Брани докторат по старом моделу, без докторских студија.

- 1) Име, име једног родитеља, презиме;
- 2) Датум рођења, општина, држава;
- 3) Назив универзитета и факултета и назив студијског програма академских студија II циклуса, односно последиједипломских магистарских студија и стечено стручно/научно звање;
- 4) Факултет, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране магистарског рада;
- 5) Научна област из које је стечено научно звање магистра наука/академско звање мастера;
- 6) Година уписа на докторске студије и назив студијског програма.

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1) УТИЦАЈ РОДИТЕЉСКИХ СТИЛОВА РЈЕШАВАЊА КОНФЛИКАТА НА ПРОСОЦИЈАЛНО И АГРЕСИВНО ПОНАШАЊЕ ПРЕДШКОЛАЦА	
2) Дана 14.11.2012. године, Научно-наставно вијеће Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци;	
3) Садржај докторске дисертације:	
Сажетак	
Суммеру	
Увод	1
Теоријски приступ проблему	5
Темељни појмови	5
Конфликт	5
Стил рјешавања конфликта	6
Просоцијално понашање	7
Агресивно понашање	8
Развојне карактеристике дјече предшколске доби	10
Социјализација дјече и конфликти.....	13
Конфликт као сложен феномен	16
Приступи према конфликту.....	16
(Не)објективност у конфликтној ситуацији	18
Компоненте ненасилне комуникације при рјешавању конфликта.....	19
Узроци настајања конфликта	20
Позитивне и негативне стране конфликта	21
Врсте конфликта	25
Породица и конфликти	27
Вршњачки конфликти и посредовање (медијација) у конфликту	33
Стилови рјешавања конфликта	36
Активно слушање и „Ја“ поруке	40
Асертивност између агресивности и пасивности	42
Просоцијално и агресивно понашање	44
Просоцијално понашање	45
Однос просоцијалног понашања са социјалним компетенцијама и социјалним вјештинама дјече.....	45
Просоцијално понашање и /или алтруизам	49
Просоцијалност и емпатија	50
Фактори просоцијалног понашања	53
Просоцијално понашање у дјетињству	54
Агресивно понашање	56
Агресивност као (не)нормална појава	57
Агресивност и пол	60
Врсте (облици) агресивности	62

Модели настанка агресивног понашања	64
Утицај породице (родитеља) на просоцијалност и агресивност дјече	67
Преглед ранијих истраживања	74
Методологија истраживања	77
Предмет и проблем истраживања	77
Теоријски значај	77
Практични значај	78
Друштвени значај	78
Циљ истраживања	79
Задаци истраживања	79
Хипотеза	80
Подхипотезе истраживања	80
Методе и поступци истраживања	80
Инструменти истраживања	81
Популација и узорак истраживања	84
Временски оквир истраживања	84
Статистичка обрада података	85
Закључак о очекиваном доприносу	85
Анализа и интерпретација резултата истраживања	86
Стилови рјешавања конфликта испитаних родитеља	87
Разлике у стиливима рјешавања конфликта испитаних родитеља с обзиром на пол	98
Разлике у стиливима рјешавања конфликта испитаних родитеља с обзиром на доб	101
Разлике у стиливима рјешавања конфликта испитаних родитеља с обзиром на стручну спрему.....	105
Стилови рјешавања конфликта испитаних родитеља у потенцијано „опасним“ ситуацијама	108
Просоцијално и агресивно понашање предшколаца	112
Просоцијално и агресивно понашање предшколаца у односу на пол	114
Просоцијално и агресивно понашање предшколаца у односу на доб	116
Повезаност родитељских стилова рјешавања конфликта са просоцијалним и агресивним понашањем њихове дјече	119
Утицај родитељских стилова рјешавања конфликта на просоцијално и агресивно понашање дјече.....	124
Рекапитулација налаза истраживања	137
Закључак.....	141
Литература	143
Прилози	149

4) Подаци о дисертацији: Дисертација има 155 страница А₄ формата, укупно је приложена 21 табела.

осам графикана, цитирано је или кориштено 151 извор, а рад има седам поглавља:

- а) Увод,
- б) Теоретски приступ,
- в) Методологија,
- г) Резултати истраживања,
- д) Закључак,
- ђ) Литература и
- е) Прилози.

- 1) Наслов докторске дисертације;
- 2) Вријеме и орган који је прихватио тему докторске дисертације
- 3) Садржај докторске дисертације са страничењем;
- 4) Истаћи основне податке о докторској дисертацији: обим, број табела, слика, шема, графикана, број цитиране литературе и навести поглавља.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

1) Просоцијално и агресивно понашање се учи још од првих дана живота дјетета. Ово понашање се учи првенствено у породици. Код нас нису предузета адекватна истраживања која би одговорила на питање како родитељи утичу на просоцијално и агресивно понашање предшколаца. У свакодневном говору под појмом стил подразумјевамо „начин“, из чега слиједи да се под појмом стил рјешавања конфликта подразумјева начин рјешавања конфликта. Од бројних класификација стилова рјешавања конфликта, ми смо се одлучили за ону према којој постоје четири стила у рјешавању конфликта и то: самооптужујући, асертивни, агресивни и пасивни стил рјешавања конфликта (Брилхарт, Галанес и Адамс, 2001).

Самооптужујући стил обухвата понашања као: посједовање релевантних информација и способности за уочавање недостака у приједлозима других, а истовремено не исказивање тога, брига за своје интересе, сумњичавост у своје способности, страхови и узнемиреност у комуникацији, те одбрамбени став у односу на друге људе.

Асертивни стил обухвата понашања као што су: комуникација уз исказивање поштовања како за себе тако и за друге, комуницирање отворено на равноправној основи, отворено исказивање могућег неслагања са другима, али и објашњавање зашто, јасно изношење својих мисли, истицање својих жеља и потреба, али и истински труд да се разумије и оно што други желе, како би били у могућности тражити рјешење који ће бити задовољавајуће за све стране.

Агресивни стил обухвата понашања: доминантност, захтјеви, пријетње, команде или наредбе, галама и прекидање других у говору, слабе вјештине конструктивног рјешавања конфликта, те форсирање идеја и праксе на другима.

Пасивни стил обухвата понашања: избјегевање дискусије (супростављања), слијеђење других и неискреност према себи и другима, у комуникацији су веома тихи, избјегегају контакт очима те нису у могућности супроставити се било којој врсти напада или агресије.

Сваки од наведених стилова на свој начин утиче на то да ле ће дијете усвојити просоцијално или агресивно понашање.

Потпуну супротност у односу на претходно поменути појам просоцијалног понашања представља *агресивно понашање*. Под агресивношћу се прије свега мисли на неприхватљив облик понашања, а не на тумачење агресивности као конструктивног понашања. Код различитих аутора који су се бавили овим сложеним феноменом наилазимо на различита одређења агресивности. Према Крњајићу (2002) под конструкт агресивног понашања убрајају се све дјелатности, мисли и импулси које доводе до физичке или психичке штете учињене према једној или групи особа. Жу-

жул сматра да агресивност представља више или мање изражену, релативно стабилну тенденцију неког појединца, да у одређеним (провоцирајућим) ситуацијама реагује нападањем, пријетњом или тражењем сукоба или борбе у најширем смислу ријечи (Жужул, 1989). Затим слиједе дефиниције агресивног понашања које у свом саставном дијелу истичу „намјеру“ као битно обиљежје при одређивању агресивности. Агресивно понашање обухвата широк распон специфичних понашања којима је заједничко обиљежје могуће наношење штете или повреде другим особама или стварима, те намјера да се нанесе штета (Боуиллет и Узелац, 2007). Пехар (2000) се критички осврће на дефинисање појма агресивност, те сматра како је потпуније одређење агресивног понашања када се уз напад на другу особу везује и намјера да се тој особи нанесе штета. Слично овоме је и одређење агресивног понашања као сваког понашања које наноси повреду или уништава имовину, с кључним нагласком на намјери извођења таквог понашања (Васта, Хаитх и Миллер, 2004).

Агресивно понашање срећемо и код дјете предшколске доби и најчешће се манифестује кроз: свађе и галаму на другу дјетцу, отимање играчака другој дјети, уништавање играчака, ругање, изазивање сукоба, као и друга слична понашања. Стога сматрамо да је битно испитати израженост овог понашања предшколаца како бисмо могли правовремено реаговати на отклањању негативних посљедица које овакво понашање носи са собом. При томе требамо имати у виду чињеницу да (не)израженост агресивности предшколаца често бива индикатор каснијег позитивног или негативног смјера развоја дјете и младих.

Улога родитеља у развоју агресивног понашања дјете може бити пресудна уколико дјета усвајају агресивне облике понашања родитеља, путем социјалних облика учења у породици. Ово је посебно значајно истаћи, јер се ради о дјети предшколског узраста, односно развојном периоду у коме су родитељи примарни модели чије понашање усвајају дјета. Улога родитеља је једнако значајна, без обзира да ли испољавају социјално прихватљиве или неприхватљиве (агресивне) облике понашања пред дјетцом.

2) Литература кориштена у овој дисертацији:

- Adler, E. (2013). *Socijalne veštine*. Novi Sad: Psihopolis Institut.
- Ajduković, M., i Pečnik, N. (1998). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea.
- Anđelić, S., Čekerevac, Z., i Dragović, N. (2014). Utjecaj informacijskih tehnologija na razvoj predškolske djece. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, br. 16/1, str.259-287.
- Bar Tal, D., Nadler, A., & Blechman, N. (1980). The relationship between Israeli childrens helping behavior and their perception on parents Socialization practices. *The journal of Social Psychology* 111, 159-167.
- Barthassat, J. (2014). Positive and Negative Effects of Parental Conflicts on Children's Condition and Behaviour. *Journal of European Psychology Students*, 5(1), 10–18.
- Bastašić, Z. (1990). *Lutka ima i srce i pamet*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bašić, J., Koller-Trbović, N., i Žizak, A. (2005). *Integralna metoda u radu sa predškolskom djecom i njihovim roditeljima*. Zagreb: Alinea.
- Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Alinea.
- Bašić, J., Hudina, B., Koller-Trbović, N., i Žizak, A. (2005). *Integralna metoda (priručnik za odgajatelje i stručne suradnike u predškolskim ustanovama)*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Alinea.
- Bašić, J., Ferić, M., i Kranželić, V. (2001). *Od primarne prevencije do ranih intervencija*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Bergant, M. (1974). *Teme iz pedagoške sociologije*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni

- zbor.

- Berk, L. E. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Zagreb: Naklada slap.
- Bjekić, D., i Zlatić, L. (2007). Kako nastavnici rešavaju interpersonalne poslovne konflikte? *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta, Užice*, br. 8, str. 41-58.
- Bouillet, D. i Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brajša, P. (1994). *Pedagoška komunikologija*. Zagreb: Školske novine.
- Brajša, P. (1996). *Umijeće svađanja*. Pula: C.A.S.H.
- Brajša, A., Žužul, M., i Keresteš, G. (1991). *Odnos između agresivnog i prosocijalnog ponašanja*. Materijal prezentovan na sedmim danima psihologije u Zadru.
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: Emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: NAKLADA SLAP.
- Brajša-Žganec, A., i Slunjski, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: Povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja 3 (89)*, str. 477-496. Zagreb.
- Bratanić, M. (1990). *Mikro-pedagogija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brilhart, K., J., Galanes, G., J., & Adams, K. (2001). *Effective group discussion: Theory and Practice*. New York: McGraw-Hill.
- Bronfrenbrenner, J. (1997). *Ekologija ljudskog razvoja*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Cartledge, G., & Milburn, J. F. (1995). *Teaching social skills to children and youth*. Boston: Allyn and Bacon.
- Casas, J. F., Weigel, S. M., Crick, N. R., Ostrov, J. M., & Woods, K. E. (2006). Early parenting and childrens relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Psychology Faculty Publications, 6*, Volume 27, 209-227. University of Nebraska Omaha.
- Coln, K. L., Jordan, S. S., & Mercer, S. H. (2013). A unified model exploring parenting practices as mediators of marital conflict and childrens adjustment. *Child Psychiatry and Human Development, 44(3)*, 419-429.
- Crick, N. R., Casas, J.F., & Mosher, M. (1997). Relational and Overt Aggression in Preschool. *Psychology Faculty Publications, 7*. University of Nebraska Omaha.
- Crick, N. R., Ostrov, J. M., Burr, J. E., Cullerton-Sen, C., Jansen-Yeh, E., & Ralston, P. (2006). A longitudinal study of relational and physical aggression in preschool. *Applied Developmental Psychology, 27*, 254-268.
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Papp, L. M. (2004). Everyday marital conflict and child aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32(2)*, 191-202.
- Denham, S. A., Caverly, S., Schmidt, S., Blair, K., DeMulder, E., Caal, S., Hamada, H., & Mason, T. (2002). Preschool understanding of emotions: contributions to classroom anger and aggression. *Journal of Child Psychology and psychiatry, 43:7*, 901-916.
- Deutsch, M. (1991). Subjective features of conflict resolution: Psychological, social and cultural influences. In R. Vayrynen (Ed.), *New directions in conflict theory* (pp.555-578). London: Sage.
- Eisenberg, N., & Miller, P. (1987). The relation of empathy to prosocial and related behaviors. *Psychological Bulletin, 101*, 91-119.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eron, L. D., & Huesmann, L. R. (1984). The relation of the prosocial behavior to the development of aggression and psychopathology. *Aggressive behavior, 14*, 13-25.
- Essau, C. (2003). *Conduct and oppositional defiant disorders: Epidemiology, risk factors, and treatment*. Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.
- Essau, C., & Conradt, J. (2009). *Agresivnost u djece i mladeži*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Eustice, K. K. (2000). Aggressive communication, Parental communication, and Sibling communication. *Masters Theses*.
- Goleman, D. (2010). *Socijalna inteligencija*. Beograd: Geopoetika.
- Gordon, T. (2001). *Kako biti uspešan nastavnik*. Beograd: Kreativni centar.
- Gordon, T. (1998). *Umeće roditeljstva*. Beograd: Kreativni centar.
- Grant, W. (2005). *Kako riješiti sukobe i pretvoriti ih u suradnju*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Haug-Schnabel, G. (1997). *Agresivnost u dječijem vrtiću*. Zagreb: Educa.
- Hewstone, M., & Stroebe, W. (2001). *Uvod u socijalnu psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Hicela, I. i Sindik, J. (2011). Razlike u prosocijalnom i agresivnom ponašanju djece predškolske dobi, ovisno o učestalosti djetetove interakcije s lutkom. *Paediatrica Croatica*, Vol.55, No.1, str. 27-33.
- Hoffman, M. L. (1987). Emphaty and its development: The contribution of empathy to justice and moral judgement. In N. Eisenberg & J. Strayer (Ed.), (pp. 47-80). New York, Cambridge University press.
- Holcer, J. (2007). *Uspešan roditelj uspešno dete*. Beograd: Enco book.
- Janković, J. (2004). *Pristupanje obitelji-sustavni pristup*. Zagreb: Alinea.
- Juul, J. (1995). *Razgovori s obiteljima: perspektive i procesi*. Zagreb: Alinea.
- Juul, J. (1996). *Vaše kompetentno dijete*. Zagreb: Educa.
- Jurčević Lozančić, A. (2011). Socijalne kompetencije i rani odgoj. U *znanstvenoj monografiji Maleš, D. „Nove paradigme ranog odgoja“* (str. 153-176). Zagreb: Filozofski fakultet.
- Katz, L., & McClellan, D. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
- Keenan, K., & Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls early problem behavior. *Psychological Bulletin*, 121(1), 95-113.
- Kilmann, R. H., & Thomas, K. W. (2008). Thomas-Kilman Conflict Mode Instrument. [Profile and Inerpretive Report]. Retrived March 16, 2016, from http://www.kilmanndiagnostics.com/sites/default/files/TKI_Sample_Report.pdf
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Krnjajić, S. (2002). Podsticanje prosocijalnog ponašanja učenika. *Socijalni odnosi i obrazovanje*, str. 99-120. Beograd: IPI.
- Krnjajić, S. (2002). Agresivno ponašanje učenika. *Socijalni odnosi i obrazovanje*, str. 209-230. Beograd: IPI.
- Lindenfeld, G. (2003). *Samopouzdana deca*. Beograd: Plato.
- Lubetić, M. (2010). Kriza obiteljskog odgoja i mediji. *Magistra Iadertina*, br. 5/1, str.23-29.
- Maleš, D. (1988). *Obitelj i uloga spolova- Utjecaj roditelja na usvajanje uloge spola kod djece*. Zagreb: Školske novine.
- Maleš, D. (1993). Škola-Roditelji-Djeca. *Obnovljeni Život, Časopis za religioznu kulturu* br.48/6, str. 587-593.
- Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranog odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- McCoy, K., Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2009). Constructive and destructive marital conflict, emotional security and children's prosocial behavior. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 50(3), 270-279.
- Milivojević, Z., Bilban, K., Kokelj, V., Kramberger, M., Steiner, T., i Kožuh, B. (2007). *Mala knjiga za velike roditelje*. Novi Sad: Psihopolis institut.
- Miller, B. (2000). *Komunikacija sa djecom*. Sarajevo: ABC FABULAS.
- Milošević, N. (2004). Porodica i socijalno ponašanje dece. *Socijalno ponašanje učenika*, str. 107-125. Beograd: IPI.

- Mitrović, D. (1986). *Predškolska pedagogija*. Sarajevo: Svjetlost.
- Moeller, T. G. (2001). *Youth aggression and violence*. Hillsdale, Nj: Lawrence Erlbaum Associates.
- Ostrov, J. M., Gentile, D. A., & Crick, N. R. (2006). Media Exposure, Aggression and Prosocial Behavior During Early Childhood: A Longitudinal Study. *Social Development, 15*, 612-627.
- Pašalić-Kreso, A. (2004). *Koordinate obiteljskog odgoja*. Sarajevo: JEŽ.
- Pehar, L. (2007). *Psihološke posljedice reforme osnovne škole*. Sarajevo.
- Pehar-Zvačko, L. (2000). *Oduzeto djetinjstvo*. Zenica: Dom štampe.
- Petermann, F., & Petermann, U. (2010). *Trening s agresivnom djecom*. Zagreb: NAKLADA SLAP.
- Pijaže, Z., & Inhelder, B. (1978). *Intelektualni razvoj deteta*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Plut, D., i Marinković, Lj. (2002). *Konflikti - i šta s njima*. Beograd: Kreativni centar.
- Popadić, D., Plut, D., i Kovač-Cerović, T. (1996). *Socijalni konflikti*. Beograd: Grupa MOST.
- Raboteg-Šarić, Z. (1995). *Psihologija altruizma*. Zagreb: Alinea.
- Robins, S. P. (1989). *Training in Interpersonal skills*. Englewood: Prentis Hall.
- Rosenberg, M. B. (2006). *Nenasilna komunikacija*. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava.
- Rot, N. (2003). *Osnovi socijalne psihologije*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Schulz von Thun, F. (2005a). *Kako međusobno razgovaramo 2*. Zagreb: Erudita.
- Schulz von Thun, F. (2005b). *Kako međusobno razgovaramo 3*. Zagreb: Erudita.
- Schulz von Thun, F. (2006). *Kako međusobno razgovaramo 1*. Zagreb: Erudita.
- Slatina, M. (2005). *Od individue do ličnosti*. Zenica: DOM ŠTAMPE.
- Stojaković, P. (2003). *Psihologija za nastavnike*. Banja Luka: Prelom.
- Suzić, N. (1998). *Kako motivisati učenike*. Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT-Centar.
- Suzić, N. (2006). *Uvod u predškolsku pedagogiju i metodiku*. Banja Luka: XBS.
- Suzić, N. (2007). *Primjenjena pedagoška metodologija*. Banja Luka: XBS.
- Trikić, Z., Koruga, D., Vranješević, J., Dejanović, J., i Vidović, S. (2006). *Vršnjačka medijacija*. Beograd: GTZ.
- Troy, F. (1975). *Psihologija deteta*. Beograd: Naučna knjiga.
- Uzelac, M. (1994). *Budimo prijatelji*. Zagreb: Slon.
- Van Doorn, M. D., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2011). Developmental Changes in Conflict Resolution Styles in Parent-Adolescent Relationships: A Four-Wave Longitudinal Study. *Journal of Youth and Adolescence, 40*(1), 97-107.
- Vasta, R., Haith, M., & Miller, S. (2004). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Zomer, J., & Kopic, G. (2001). *Problemi sa klincima*. Beograd: TEOVID.
- Wenar, C. (2003). *Razvojna psihopatologija i psihijatrija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Vlahović-Štetić, V. (1994). *Priručnik za skalu za procjenu agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: RZ RK SSOH.
- Žužul, M., i Vlahović-Štetić, V. (1993). *Skala za procjenu agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod djece*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

3) Допринос тезе у изучавању феномена просоцијалног и агресивног понашања предшколаца

Учење различитих стилова рјешавања конфликта одвија се у склопу социјализацијског процеса. Шта је то социјализација? Петар Стојаковић одређује социјализацију као „континуирано мијењање понашања под утицајем социјалних фактора као што су: породица, школа, вршњаци и шира друштвена средина“ (Стојаковић, 2003, стр. 41).

Човјек се рађа као беспомоћно биће, као нехумана, некултивисана и несоцијална биолошка креација са одређеним нагонима и рефлексима. Такође, људска јединка посједује могућности развоја више него било која друга врста. Пут од такве индивидуе, све до личности је дугачак. На том путу одвија се учење и дјеловање многих социјалних фактора. „Темељ тог процеса је у породици, гдје се дијете, кроз интензивну идентификацију и имитацију, поистовјећује с узором, односно интернализује одређене друштвене и моралне вриједности, ставове и односе“ (Башић, Коллер-Трбовић и Жижак, 2005, стр. 61). Видимо да су родитељи примарни модели понашања за дјецу, те да као такви имају највећи утицај на понашање дјеце у првим годинама њиховог живота.

Социјализацијски процес може поред позитивних, имати и одређене негативне посљедице. У склопу социјализацијског процеса могуће је да појединац усваја друштвено пожељна, али и друштвено непожељна понашања. Друштвено пожељна су: другарство, асертивност, одговорност, док би се у друштвено непожељна могла убројати: агресивност, пасивност, неодговорност. Милица Бергант истиче да идентификација дјетета са социјално неприлагођеним, неуравнотеженим и културно примитивним особама, представља идентификацију са агресором (Бергант, 1974). Идентификација са агресором је одбрамбени механизам у коме се дијете поистовјећује са родитељом (агресором), а све с намјером да се страх од родитеља ублажи. При том поистовјећивању дијете прихвата особине агресора (родитеља који се непримјерено понаша) и тако постаје сличан њему.

Милошевић (2004) истиче да у породичном контексту разликујемо три врсте процеса кроз које дјеца формирају вриједности, ставове и обрасце социјалног понашања и то:

- инструментално условљавање (систем награда и казни),
- имитација (учење путем посматрања гдје дијете активно имитира ставове и понашања родитеља без намјере родитеља да их томе уче),
- идентификација (дијете настоји да инкорпорира понашање и карактеристике родитеља – овај процес се заснива на снажној емоционалној везаности дјетета за родитеље).

Ово нису једини механизми учења, постоје у и вербалне технике (инструкција, опомена, савјет и слично). Међутим, пуно већи утицај на дјечије цјелокупно понашање (укључујући и просоцијално и агресивно) има то како се модел (родитељ) понаша у односу на оно што говори (Милошевић, 2004).

Брајша (1994) истиче да су конфликти прије свега комуникацијски проблем, који може имати различите узроке. Кренемо ли од ове чињенице, можемо увидјети да су конфликти саставни дио процеса социјализације, јер се социјализација одвија путем комуникације.

Ниво на којем појединац комуницира са околином одређују његове социјалне вјештине. То се одвија на начин да појединац задовољи своје потребе, истовремено не ограничавајући друге у задовољењу њихових потреба. На личном плану, социјалне вјештине утичу на успостављање квалитетнијих односа са средином (Ајдуковић и Печник, 1998). Из овога слиједи да стилови рјешавања конфликта као посебан аспект социјалних вјештина, утичу на социјализацијски процес дјеце, а тиме и на развој просоцијалног понашања дјеце.

Као важан агенс социјализације истиче се породица. Педагошка комуникација у породици утиче на социјализацију дјетета. Дјеца имају могућност да у породици уче понашања својих родитеља која имају прилику посматрати, те тако усвојене обрасце понашања примјењују у другим социјалним срединама. Уколико је педагошка комуникација у породици примјерена, дјеца ће усвојити социјално прихватљиве обрасце понашања. Уколико имамо на дјелу непримјерену педагошку комуникацију унутар породице, као резултат ћемо имати учење социјално неприхватљивих образаца понашања од стране дјецe, као и недостатак просоцијалних вјештина.

Како учење конструктивног начина рјешавања конфликта полази из породице, тако и спада у домен шире социјализације дјецe. У свакој социјалној средини, а тако и породици, повремено се догађају различите конфликтне ситуације. Стилoви рјешавања конфликта који се манифестују од стране родитеља приликом рјешавања конфликта, важни су јер ће од њих зависити усвајање просоцијалних вјештина дјецe. Дјеца ће тако постати више конструктивна или деструктивна приликом рјешавања конфликтних ситуација, што ће свакако утицати на њихов социјализацијски процес у цјелини.

Из свега претходно истакнутог можемо рећи да је утицај породице на развој социјалних вјештина дјецe од пресудног значаја, али да и други фактори као предшколска установа и школа, могу допринијети у усвајању конструктивних модела рјешавања конфликта као аспекта социјалних вјештина.

Као важан фактор социјализације предшколске дјецe треба поменути и вртић. Он утиче на све димензије развоја личности дјецe: интелектуалну, емоционалну и социјалну. Ту дијете усваја на само знања него развија и друге способности и особине личности. Циљ сваке предшколске установе јесте да код својих васпитаника формира онај вриједносни систем и способности, које као задаћу поставља шира друштвена заједница.

Од изузетне важности за процес социјализације дјецe јесте и личност васпитача (наставника), који представља модел на кога се дјеца угледају и уче његове манифестације понашања, и однос према раду и другима (Стојаковић, 2003). Васпитач треба познавати вјештине конструктивног поступања с конфликтима и понашати се у складу са тим. Поред ових вјештина васпитач треба да посједује посредничке (медијаторске) способности како би знао посредовати у рјешавању конфликта међу дјецом, те и на тај начин дати им примјер како да се понашају у конфликтним ситуацијама. Уколико имају позитиван модел у васпитачу, дјеца ће учећи поменуте вјештине усвајати социјално прихватљиве облике понашања, док ће у противном бити супротан.

Моделу у рјешавању конфликтних ситуација које одрасли (родитељи и васпитачи) манифестују у свом понашању, имају снажан утицај на социјални развој дјецe. Оно што је за нас посебно битно јесте утврдити постојање такве повезаности у релацији родитељи и дијете, односно сазнати природу и интензитет такве везе. На тај начин можемо увидјети како комуникацијске вјештине родитеља (стилoви рјешавања конфликта) утичу на појаву и манифестовање просоцијалног и агресивног понашање њихове дјецe, а тиме и на квалитет социјализацијског процеса дјетета.

Главна *хипотеза* у овом истраживању гласи: постоји утицај појединих стилова рјешавања конфликта родитеља, на просоцијално и агресивно понашање њихове дјецe (предшколаца).

4) Очекивани научни и прагматични допринос дисертације

Ово истраживање од непосредне је важности за родитеље и за предшколске установе. Резултати истраживања даће важне податке водитељима и стручном особљу

из предшколских установа у ком правцу и на коју популацију треба дјеловати.

Такођер, добићемо реалну слику понашања предшколаца у вртићу, како би могли предложити предузимње потребних педагошких акција према њима. Родитељи ће више сазнати о свом понашању приликом рјешавања конфликтних ситуација, што ће отворити могућности самовредновања и мијењања.

За савремену васпитну праксу и живот у породици, веома је важно упознати родитеље са значајем конструктивног рјешавања конфликта, а предшколце упутити у обрасце просоцијалног понашања. За то ће нам бити потребни јасни подаци до којих ће аутор доћи кроз ово истраживање.

Теоријски значај истраживања огледа се у чињеници да ћемо доћи до сазнања о комуникацијским вјештинама родитеља односно начинима рјешавања конфликтних ситуација, те о заступљености просоцијалног и агресивног понашања предшколаца. Истовремено ћемо сазнати постоји ли утицај родитељских стилова рјешавања конфликта на просоцијалност и агресивност њихове дјеце. То нам може бити од значајне користи приликом утврђивања узрока дјечијег понашања, те одређивања јасних смјерница и начина дјеловања на родитеље, и на предшколце.

Резултати до којих сећ дође кроз ово истраживање даће допринос у освјетљавању наведеног проблема, барем на локалном нивоу и пружити нова сазнања која би се могла користити у неким од наредних истраживања овог или сличних проблема.

Друштвени значај истраживања огледа се у чињеници да је друштву потребан што већи број чланова који ће поред властитих имати у виду и уважавати и туђе потребе и осјећања.

Ово истраживање омогућиће нам сазнања о томе какве су комуникацијске вјештине родитеља, те како се дјеца опходе према својим вршњацима. Имајући у виду ту чињеницу, биће предложене одређене педагошко-андрагошке акције, што ће директно водити према успостави квалитетнијих међуљудских односа, што је опет на првом мјесту интерес друштва.

Друштвени интерес је итекако видљив у чињеници да ће дјеца која испољавају агресивне обрасце понашања, те недостатак просоцијалности у свом понашању, у ближој или даљој будућности представљати реалну опасност за изградњу здравих друштвених односа. Наиме, скоро да не постоји друштво у коме се као пожељни обрасци понашања прокламују агресивност и насиље, него потпуно супротно, а то је сарадња, дијелење, помагање, толеранција и слично. Агресивни обрасци понашања онемогућаваће изградњу здравих друштвених односа, јер њих неће моћи успостављати агресивни појединци. Ако томе додамо и учинке учења по моделу и могућност ширења таквих образаца понашања, онда је опасност по друштво још већа.

- 1) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и представити проблем, предмет, циљеве и хипотезе;
- 2) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан (водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету);
- 3) Навести допринос тезе у рјешавању изучаваног предмета истраживања;
- 4) Навести очекиване научне и прагматичне доприносе дисертације.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

1) Материјал

У овом раду се трага за везом између стилова васпитања које примјењују родитељи, с једне стране, и агресивног, односно просоцијалног понашања дјеце, с друге стране. Дакле, ријеч је о сервеј истраживању које се ослања на податке

прикупљене инструментима. Мр Аид Булић је уз рад приложио и инструменте и тиме омогућио да свако ко пожели може обновити ово истраживање, што је услов научности. Основни материјал који се користи у овом истраживању су инструменти које испитаници попуњавају по систему папир-оловка.

2) Метод истраживања

а) Прије неколико деценија професор Љубомир Коцић је у књизи „Експериментална педагогија“ (1983) упозорио да у педагогији не можемо експериментисати са свим феноменима. На примјер, не можемо подстицати групу ученика да бјежи са часова како бисмо установили да ли то утиче на школски успјех. Исто тако, у овом истраживању мр Аид Булић не може увјерити једне родитеље како је корисно бити агресиван према дјетету, а потом мјерити ефекте те агресивности. То је разлог да је мр Аид Булић примијенио сервеј метод који не верира ниште у постојећој пракси, али снима стање и указује на евидентност или одсуство варијабле коју снима. С те стране можемо рећи да је метод који користи кандидат у овом раду адекватан предмету и теми истраживања.

б) Није дошло до промјене у односу на план истраживања.

в) Параметри до којих је мр Аид Булић дошао у овом истраживању дају довољно елемената за закључивање о исправности постављене хипотезе. Ипак, постоји низ други параметара који би се могли довести у везу са васпитним стиливима које користе родитеље и просоцијалног, односно агресивног понашања њиховер дјецe.

г) За статистићку обраду података кориштен је програм SPSS 20 Statistica For Windows помоћу кога су укрштени подаци. Сва укрштања и статистички (методолошки) налази су коректно урађени.

1) Објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;

2) Дати кратак увид у примијењени метод истраживања при чему је важно оцијенити сљедеће:

1. Да ли су примијењене методе истраживања адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
2. Да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;
3. Да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;
4. Да ли је статистичка обрада података адекватна.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

1) Резултати истраживања

Просоцијално и агресивно понашање у предшколској доби често одређује смјер будућег социјалног развоја дјецe. С друге стране, веома је значајно утврдити, да ли и колико родитељи својим понашањем (начининима рјешавања конфликта) утичу на појаву просоцијалности или агресивности дјецe. О томе какве су комуникацијске вјештине родитеља, у којој мјери дјецa манифестују просоцијално и агресивно понашање, колико родитељи знају прилагодити своје понашање у конфликту зависно од ситуације, какав је њихов утицај на понашање дјецe, те на који начин утичу на појаву просоцијалности и агресивности у дјечијем понашању, кандидат је дао компоненте које одговарају на кључна питања, односно хипотезу истраживања. Налази до којих овог истраживања говоре о сљедећем:

- а) На основу налаза истраживања утврђено је да родитељи користе различите стилове рјешавања конфликта. Утврђено је да између стилова рјешавања

конфликата постоје статистички значајне разлике, као и да је највише заступљен асертивни стил рјешавања конфликта, затим слиједе пасивни и агресивни стил рјешавања конфликта. Овакву ситуацију наблазимо код испитаних родитеља укупно, али и појединачно код испитаних очева и мајки. Налази истраживања су показали и то да не постоје статистички значајне разлике у свим стилевима рјешавања конфликта с обзиром на пол (очеви и мајке). Такођер, на основу налаза истраживања утврђене су статистички значајне разлике у свим стилевима рјешавања конфликта, као и да не постоје разлике између испитаних очева, а и мајки с обзиром на њихову старосну доб. Слична ситуација нађена је и приликом анализе стилова рјешавања конфликта испитаних очева, али и мајки с обзиром на стручну спрему. Тако се показало у овом истраживању да не постоје статистички значајне разлике у свим стилевима рјешавања конфликта испитаних очева и мајки, у односу на њихову стручну спрему.

На основу ових налаза можемо закључити да је прва потхипотеза дјелимично потврђена и то у дијелу који се односи на налаз да родитељи користе различите стилове рјешавања конфликта. Међутим, прва потхипотеза дјелимично није потврђена с обзиром да нисмо утврдили постојање статистички значајних разлика у стилевима рјешавања конфликта очева и мајки с обзиром на пол, доб и стручну спрему.

б) Један од задатака постављених у истраживању односио се на испитивање стилова рјешавања конфликта у потенцијално опасним ситуацијама. То су оне ситуације у којима понашање дјетета може довести до повријеђивања дјетета или друге дјеце. Претпоставка је да родитељи усљед недовољног педагошког знања и умијећа, не знају адекватно реаговати у специфичним ситуацијама као што су ове. У ту сврху конструисане су три такве конфликтне ситуације у којима родитељи треба да прикажу начин свог реаговања на дјечије неуобичајено понашање. Налази добијени од испитаних очева и мајки, показали су да је претпоставка била исправна. Између поменутих стилова рјешавања конфликта испитаних очева, у све три ситуације је утврђено постојање статистички значајних разлика. Иста је ситуација и у случају испитаних мајки. Тако, у готово све три ситуације подједнако, можемо видјети да родитељи у преко 80% случајева регују асертивно, што у овом случају значи неадекватно датој ситуацији. Исправне реакције родитеља имали бисмо у свега нешто више од 10% случајева у свакој од три ситуације. Такођер, у неким ситуацијама нађени су и одређени постоци родитеља који би реаговали пасивно, што можда представља и најгору могућу реакцију у том тренутку. Овим налазима је потврђена друга потхипотеза овог истраживања.

в) На основу добивених налаза утврђено је да постоје статистички значајне разлике у манифестовању просоцијалног и агресивног понашања предшколаца. Такође, дјеца предшколске доби више манифестују просоцијално него агресивно понашање, али постоји не мали проценат предшколаца који као доминирајуће манифестују агресивно понашање, што захтијева посебну пажњу и адекватан педагошки третман на подручју јачања њихове социјалне компетентности. Такође је установљено да постоје статистички значајне разлике у манифестовању просоцијалног и агресивног понашања дјеце предшколске доби с обзиром на пол. Налази показују и то да дјечаци више манифестују агресивно понашање него дјевојчице, а дјевојчице опет манифестују више

просоцијално понашање у односу на дјечаке. Налази су показали и да постоје статистички значајне разлике у манифестовању просоцијалног понашања предшколаца с обзиром на старосну доб и то између групе четворогодишњака и петогодишњака, те између групе четворогодишњака и шестогодишњака. Нису утврђене статистички значајне разлике у манифестовању просоцијалности између групе петогодишњака и шестогодишњака. Статистички значајне разлике у испољавању агресивног понашања предшколаца у односу на старосну доб нису утврђене у овом истраживању. Овим налазима је дјелимично потврђена трећа потхипотеза, док дјелимично није потврђена. Потврђена је кроз налазе који показују постојање статистички значајних разлика у манифестовању просоцијалног и агресивног понашања предшколаца, затим кроз налазе који показују постојање статистички значајних разлика у манифестовању просоцијалног и агресивног понашања дјече с обзиром на пол. Потврђена је и путем налаза о постојању статистички значајних разлика у манифестовању просоцијалног понашања између група четворогодишњака и петогодишњака, као и између група четворогодишњака и шестогодишњака. Трећа потхипотеза није потврђена у дијелу у којем је утврђено непостојање статистички значајних разлика у манифестовању просоцијалног понашања између групе петогодишњака и групе шестогодишњака, као и налазима који говоре о непостојању статистички значајних разлика у манифестовању агресивног понашања дјече с обзиром на њихову старосну доб.

г) Такођер, један задатак овог истраживања односио се на утврђивање утицаја родитељских стилова рјешавања конфликта на просоцијално и агресивно понашање дјече предшколске доби. Корелације између сваког родитељског стила рјешавања конфликта са просоцијалним и агресивним понашањем дјече, показују да не постоји статистички значајна повезаност између било којег родитељског стила рјешавања конфликта са просоцијалним и агресивним понашањем дјече. Међутим, на основу налаза регресионе анализе можемо закључити да родитељи ипак утичу на понашање дјече путем стилова рјешавања конфликта, односно да асертивни стил рјешавања конфликта утиче на појаву више израженог просоцијалног и мање израженог агресивног понашања дјече. Агресивни и пасивни стил рјешавања конфликта, уколико се посматрају самостално, дјелују на ниво изражености и агресивног и просоцијалног понашања дјече, или мање израженог и агресивног и просоцијалног понашања дјече. Зато се као једино и најбоље рјешење истиче асертивни стил рјешавања конфликта, који се као такав истакао у случају испитаних очева, али и у случају испитаних мајки. Иако се није издвојио као самосталан предиктор, он се издвојио кроз комбинацију пасивног и агресивног стила, који су опет садржани у асертивном стилу рјешавања конфликта. Налази истраживања показали су да стилови рјешавања конфликта родитеља, као предиктори учествују са 11% у објашњењу просоцијалности дјече, односно са 10% у објашњењу агресивности дјече. То нам говори да су просоцијалност и агресивност веома сложене појаве, те да су и узроци таквих понашања сложени и комплексни. Међутим, то води и на промишљање да улога родитеља као основних модела понашања дјече, све више слаби. Такођер, могуће је да временом долази до замјене улога, те да дјеца која бораве у вртићу већину времена у току једног дана, као главне моделе умјесто родитеља имају васпитаче или вршњаке. Ови налази односе се на узорак на коме је проведено ово истраживање, те њиме се уједно потврђује четврта подхипотеза, а уједно и

главну хипотезу овог истраживања.

2) Јасност и логичност налаза

Сви налази су јасно и логично протумачени на основу адекватних методолошких укрштања. Porodični procesi prisile (који представљају начине помоћу којих чланови породице управљају једни другима агесијом и другим средствима prisile) истраживани су више пута. Утврђено је да у већини породица агресивне дјеце владају поремећени породични односи, који се називају породичним процесима присиле. У таквим породицама готово да и не постоји сарадња. Родитељи углавном грде своју дјецу, приговарају им и пријете. Упоредо с тим дјеца задиркују једно друго. У таквом окружењу агесијом се спречавају или избјегавају неугодни доживљаји. Тако, на примјер дјевојчица задиркује и гњави брата који је туче да би је спријечио у томе, те због тога добива од мајке батине. Таквим поступцима прекида се барем привремено неугодна ситуација. На тај начин се негативно поткрепљује агресивно понашање и повећава вјероватност његова понављања. Тако и дјеца и родитељи у њиховим међусобним односима примјењују агесију да би управљали једни другима и да би добили оно што желе. Такви обрасци понашања сматрају се присилом јер чланови породице своје циљеве не постижу сарадњом, односно просоцијалним понашањем, већ их остварују пријетњама, наредбама и сличним поступцима који укључују силу (агесију). Дјеца која у својим породицама уче овакав начин опхођења агресивна су и у другим условима, те често у каснијој доби крећу и путем деликвенције (Patterson, DeVaryshe i Ramsey, 1989 - види код: Vast, Haith & Miller, 2004). Дакле, налаз Аида Булића у сагласности је са налазом Питерсона и сарадника јер се показало да агресивна дјеца у правилу код куће доживљавају агесију.

Надаље, утврђено је да су родитељске васпитне методе (које недвојбено укључују одређене стилове рјешавања конфликта) повезане са дјечијом агресивношћу. Тако се подучавају родитељи дјелотворнијем опхођењу с дјецом, водећи се начелима модификације понашања. Родитељи уче замјењивати негативне изјаве (пријетње и наредбе – агресивни стил рјешавања конфликта) позитивнима, те уче вербално подстицати дјечије просоцијално понашање. Такођер, родитељи уче досљедно примјењивати казне које не укључују тјелесно насиље. Такве интервенције често доводе до великих промјена родитељског и дјечијег понашања (Vasta, Haith & Miller, 2004). Из овога произилази препорука за ново истраживање. Требало би издвојити дјецу и родитеље који исказују агесију, а потом увести експериментални програм којим би се агресивно понашање замијенило просоцијалним, Могли бисмо очекивати резултате какве су постигли Веиста и сарадници.

Резултати истраживања родитељских васпитних стилова показали су везе између ауторитарног и пермисивног родитељског стила и релацијске агресивности дјеце предшколске доби. Са друге стране утврђена је веза између ауторитативног васпитног стила и мање физичке агресивношће предшколаца (Casas, Weigel, Crick, Ostrov & Woods, 2006). Такођер, истраживања су показала да постоји повезаност ауторитарног родитељског васпитног стила у коме доминира агресивни начин комуницирања са појавом вербалне агресивности дјеце (Eustice, 2000). Исти показатељ добио је и Аид Булић у овом истраживању, јер су дјеца из агресивних породица у правилу демонстрирала агесију прије него просоцијално понашање.

Одређене студије потврдиле су и постојање утицаја породице на просоцијално понашање дјеце. Тако емпиријске студије говоре да је просоцијално понашање

дјеце повезано са начинима на које родитељи социјализирају своју дјецу. Установљено је да је просоцијално понашање дјеце позитивно повезано са начинима подршке које користе родитељи, укључујући помагање при изради домаће задаће. Насупрот томе, употреба стеге (физичке казне, социјална изолација) била је негативно повезана са просоцијалним понашањем (Bar Tal, Nadler & Blechman, 1980).

Такођер, налази истраживања су показали да је деструктивно понашање родитеља у конфликту у негативној корелацији са емоционалном сигурношћу дјеце, док конструктивно понашање родитеља у конфликту позитивно корелира са емоционалном сигурношћу дјеце, као и са просоцијалним понашањем дјеце (McCoy, Cummings & Davies, 2009). Утврђено је и да родитељско деструктивно понашање у конфликту (деструктивни стил рјешавања конфликта) узрокује више изражено агресивно понашање дјеце, него конструктивно понашање родитеља у конфликту (Cummings, Goeke-Morey & Papp, 2004).

Једна студија је показала да постоји директна повезаност између деструктивног понашања родитеља у конфликту, негативних родитељских поступака, психолошке контроле са интернализованим и екстернализованим проблемима дјеце (Coln, Jordan & Mercer, 2013). Везу између деструктивног понашања родитеља при рјешавању конфликта и агесијом дјеце открио је и Аид Булић у истраживању за докторску дисертацију.

Поред утицаја родитеља на просоцијално и агресивно понашање предшколаца, вршена су истраживања и утицаја медија на појаву просоцијалности и агресивности дјеце предшколске доби. Лонгитудинална студија у Америци показала је да агресивни и образовни садржаји у медијима могу такођер утицати на појаву просоцијалног и агресивног понашања предшколаца. Садржаји у медијима представљају један од предиктора појаве агресивног и просоцијалног понашања у раном дјетињству (Ostrov, Gentile & Crick, 2006).

Резултати истраживања показују и да су у раном дјетињству дјечаци више физички агресивни од дјевојчица, али да је код дјевојчица више изражена релацијска агресивност него код дјечака. И једна и друга категорија (дјечаци и дјевојчице) своју агесију усмеравају према вршњацима истог пола (Crick, Ostrov, Burr, Cullerton-Sen, Jansen-Yeh i Ralston, 2006). Аид Булић је открио да агресивно понашање родитеља рађа агесију дјеце, а да просоцијално понашање родитеља резултира просоцијалношћу дјеце. То је у складу са истраживањем које је провео Крик са сарадницима (2006).

Као један од предиктора агресивног понашања дјеце можемо поменути и дефицит у емоционалном знању (Denham, Caverly, Schmidt, Blair, DeMulder, Caal, Namada & Mason, 1986).

Такођер, као предиктор просоцијалног понашања дјеце предшколске (старија вртићка група) доби можемо навести и способност бољег препознавања емоција. Налази истраживања показали су да се ово односи на дјечаке, док то код дјевојчица није случај (Brajša-Žganec i Slunjski, 2007).

Претходно наведена истраживања и презентовани закључци, потврђују чињеницу да родитељи појединим аспектима понашања утичу на појаву агресивности и просоцијалности дјеце. Ово су разлози због којих је аутор пошао од претпоставке о постојању утицаја родитељских стилова рјешавања конфликта (као посебног аспекта социјалних вјештина и аспекта људског понашања) на просоцијално и агресивно понашање дјеце. Међутим, треба имати на уму да су агресивност и просоцијалност дјеце сложени феномени који се не могу објаснити само једном групом фактора, што је разматрано у претходним поглављима.

3) Нови налази и препоруке за нова истраживања

1. Ово истраживање показало је да родитељи користе различите стилове рјешавања конфликта. Највише је заступљен асертивни стил, а потом пасивни и агресивни стил.
2. Родитељи се не сналазе у „опасним“ ситуацијама, тј. У ситуацијама када је дијете пред ризиком повреде или може повриједити другог.
3. Посатоје значајне разлике међу дјецом у погледу манифестовања просоцијалног и агресивног понашања.
4. Агресивни стил понашања родитеља у рјешавању конфликта резултира агресивношћу дјеце, а асертивни стил резултира просоцијалношћу дјеце.

Сугестије за нова истраживања:

1. Издвојити родитеље и дјецу који показују агресивно понашање и подвргнути их Програму редукције агресивног понашања. На крају мјерити ефекте тог програма.
2. Испитати како и колико агесија исказана на медијима утиче на агресивно понашање дјеце.

1) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;

2) Оцијенити да ли су добијени резултати јасно приказани, правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;

3) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Објављени радови, биографија и истраживање проведено за ову дисертацију показују да мр Аид Булић испуњава све услове да приступи одбрани докторске тезе. Рад објављен у часопису „Хуман“ показује да кандидат испуњава услов и кључна претпоставку за одбрану докторске дисертације што је прописано „Одлуком о додатним условима за одбрану докторске дисертације на Универзитету у Бањој Луци“ бр. 0104-3.138.40/17 од 26.01.20178. године (Види Проилог 1). Осталих пет радова које је мр Аид Булић објавио показују да он испуњава услове за одбрану дисертације. Истраживање урађено за одбрану тезе на дисертацији под насловом „Утицај родитељских стилова рјешавања конфликта на просоцијално и агресивно понашање предшколаца“ показује да кандидат мр Аид Булић влада адекватним нивоом методологије, да истраживању приступа систематски и сериозно, што показује да овај кандидат може приступити усменој одбрани тезе.

Предлажемо да у Комисију за одбрану буду именовани професори: Сузић, Микановић и Матијевић.

1) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;

2) На основу укупне оцјене дисертације комисија предлаже:

- да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана,

- да се докторска дисертација враћа кандидату на дораду (да се допуни или измијени) или

- да се докторска дисертација одбија.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Датум: _____

1. а) Др Ненад Сузић, редовни професор, Педагогија, Општа педагогија, Методика васпитно-образовног рада, запослен на Филозофском факултету у Бањој Луци, предсједник;
2. б) Др Бране Микановић, ванредни професор, Педагогија, Општа педагогија, запослен на Филозофском факултету у Бањој Луци, члан и
3. в) Милан Матијевић, редовни професор, биран на предметима Дидактика и Методика наставних предмета у подручју друштвених знаности, Учитељски факултет Свеучилишта у Загребу, члан

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.